

ity and rights. – London : UCL Press, 1999. – P. 143. **7.** *Malthouse R., Roffey-Barentsen J.* Study Skills for Policing Students – London: Learning Matters, 2010 – P. 111. **8.** *Kleinig J.* Handled with discretion: ethical issues in police decision making. – Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1996. – P. 54. **9.** *Skolnick J. H.* Justice Without Trial: Law Enforcement in Democratic Society. – New York: Macmillan Coll Div, 1994. – 318 p. **10.** *Muir W. Ker Jr.* Police: Streetcorner Politicians. – Chicago: University Of Chicago Press, 1979. – 306 p. **11.** *Manning P. K.* Police Work: The Social Organization of Policing. – Cambridge, Mass: MIT Press, 1997. – 372 p. **12.** *Raines J.* Ethics in Policing: Misconduct and Integrity. – London: Learning Jones & Bartlett, 2009. – P. 33. **13.** *Small M.W., Watson R.C.* Police values and police misconduct: the Western Australia Police Service // The Police Journal. – 1999. – July. – P. 229. **14.** *Zander M.* Ethics and crime investigation // Policing. – 1994. – Vol. 10. – № 1. – P. 41. **15.** *Small M.W., Watson R.C.* Цит. праця. – P. 230. **16.** *Chan J.B.L.* Changing Police Culture: policing in a multi-cultural society. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 225. **17.** *Chan J.B.L.* Changing Police Culture: policing in a multi-cultural society. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – P. 226. **18.** *Гіда Є.О.* Деонтологічні засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина працівниками міліції у сфері правопорядку: Монографія. – К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – С. 290. **19.** *Сармаєва Н.А.* Принципи формування довіри населення к органам внутрішніх дел (по матеріалам Республіки Казахстан) // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. – 2007. – № 2. – С. 188–194. **20.** *Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах (от 16 декабря 1966 г.) // Международные акты о правах человека: Сб. документов – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 1998. – С. 44–52.*

УДК 343.346.1

В. В. ВІСКУНОВ

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФАКУЛЬТАТИВНИХ ОЗНАК
СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗНИЩЕННЯ, ПІДРОБКИ
АБО ЗАМІНИ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТИВ
ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 290 КК УКРАЇНИ**

Досліджуються проблеми визначення факультативних ознак складу злочину, передбаченого ст. 290 КК України. За результатами проведеного дослідження зроблено висновок про те, що домінуючим мотивом розглядуваного складу злочину є корисливий мотив, і запропоновано визнати мету приховування іншого злочину, збуту чи експлуатації транспортного засобу обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 290 КК України.

Ключові слова: знищення, підробка, заміна, кримінальна відповідальність, склад злочину, транспортний засіб, ідентифікаційний номер, мотив злочину, мета злочину.

Вискунов В. В. Проблемы определения факультативных признаков субъективной стороны состава уничтожения, подделки или замены номеров узлов и агрегатов транспортного средства, предусмотренного ст. 290 УК Украины

Исследуются проблемы определения факультативных признаков состава преступления, предусмотренного ст. 290 УК Украины. По результатам проведенного исследо-

© **ВІСКУНОВ Віктор Віталійович** – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

вания делается вывод о том, что доминирующим мотивом рассматриваемого состава преступления является корыстный мотив, и предлагается признать цель сокрытия другого преступления, сбыта или эксплуатации транспортного средства обязательным признаком состава преступления, предусмотренного ст. 290 УК Украины.

Ключевые слова: уничтожение, подделка, замена, уголовная ответственность, состав преступления, транспортное средство, идентификационный номер, мотив преступления, цель преступления.

Viskunov Victor V. Problems of optional elements of subjective side of destruction, forgery or replacement of the vehicle parts under art. 290 of the Criminal code of Ukraine

This paper examines the problem of determining the optional elements of the crime under Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine. The results of the study concluded that the dominant motive of the crime deals with the selfish motive and offered to recognize the purpose of concealing another crime, sale or operation of the vehicle mandatory feature of the offense under Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: destruction, forgery, replacement, criminal liability, crime, vehicle, identification number, motive and purpose of the crime.

Факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є мотив злочину. Проте мотив розглядуваного злочину не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього складу, що впливає на його кваліфікацію, оскільки спеціальний мотив злочину не передбачений у диспозиції ст. 290 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Водночас деякі автори вважають, що мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочинів незалежно від форми вини. Зрозуміло, в умисних злочинах схема його розвитку більш виразна і послідовна: суб'єкт передбачає суспільно небезпечні наслідки та бажає чи свідомо допускає їх настання, свідомо визначає мету злочину та спрямовує своє мотивоване діяння на її досягнення. У злочинах, вчинених з необережності, мотив не поширюється на суспільно небезпечні наслідки, а лише спонукає вчинення діяння, яке призводить до їх настання¹.

Однак, на наш погляд, спостерігається підміна поняття «мотив злочину» і «мотив складу злочину». Насправді, немотивованих злочинів не існує, але в складі злочину законодавець не завжди виділяє спеціальний мотив як обов'язкову або кваліфікуючу ознаку. Фактичний склад злочину завжди передбачає наявність мотиву, що обов'язково підлягає доказуванню в кожній кримінальній справі, на відміну від юридичного складу, який є основою кваліфікації злочину та кримінальної відповідальності та в диспозиції якого мотив злочину не завжди зазначений. Саме щодо складу злочину в науці кримінального права існує класифікація обов'язкових і факультативних ознак елементів складу злочину.

Мотив – це усвідомлена спонукка особи, яка викликала в неї намір вчинити злочин². Мотив злочину має суттєве значення для: 1) визначення ступеня суспільної небезпечності злочинного спонукання та особистості злочинця; 2) кваліфікації злочину; 3) визначення виду й розміру покарання, обрання заходів впливу на засуджених.

Щодо співвідношення понять «мета злочину» і «мотив злочину», то Л.І. Казміренко і О.Л. Мартенко правильно стверджують, що «мета» є найбільш близьким психологічним аналогом юридичного поняття «умисел» – мисленнєвий образ дії, яку особа прагне чи вирішила здійснити. Але за одного й того самого умислу вчинок може мати різні мотиви, а сам мотив не визначає змісту умислу та

дій, спрямованих на його досягнення. У стереотипних, звичних діях мотив і мета збігаються, в інших ситуаціях мотив може трансформуватись у мету або ж залишатися окремим регуляторним компонентом поведінки. Мета – це усвідомлення необхідності та можливості конкретного результату, за допомогою якого суб'єкт задовольняє свою потребу та своє мисленнєве передбачення. Мотив характеризує суб'єктивну значимість поведінки, мета – об'єктивну спрямованість³.

Слід погодитися з тими авторами, які вважають, що наявність спеціального мотиву злочину вказує тільки на умисну форму вини, а не на вид умислу. Вид умислу в складі злочину залежатиме від його конструкції: у матеріальному складі може бути як прямий, так і непрямий умисел, у формальному – тільки прямий⁴. У діях, які вчиняються з прямим умислом, досягнення мети, по суті, є задоволенням мотиву поведінки, а отже, тих потреб, що склали основу самого спонукання⁵.

Аналіз судово-слідчої практики показав, що домінуючим мотивом складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є саме корисливий мотив. Під корисливими мотивами слід розуміти прагнення одержати матеріальну (майнову) винагороду, особисто збагатитися чи уникнути матеріальних витрат. Наприклад, особа, яка знищує або підробляє ідентифікаційні номери на викраденому транспортному засобі, прагне до особистого збагачення або збагачення третіх осіб, які викрали транспортний засіб. У такому разі особа діє не тільки з корисливих спонукань, але й намагається в такий спосіб приховати викрадення транспортного засобу, тобто має страх кримінальної відповідальності за вчинені діяння. Коли суб'єкт знищує або підробляє ідентифікаційні номери транспортного засобу з метою його збуту, він також має корисливий мотив і прагне отримати незаконну матеріальну винагороду від збуту транспортного засобу. Знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів з метою експлуатації транспортного засобу спрямовані на незаконне придбання права власності на автомобіль та уникнення матеріальних витрат під час митного оформлення або державної реєстрації й обліку транспортного засобу.

З огляду на це Л.І. Казміренко і О.Л. Мартенко виділяють такі групи корисливих мотивів: 1) підтримання біологічного статусу, виживання в умовах бідності; 2) задоволення соціалізованих матеріальних потреб; 3) прагнення до матеріального комфорту, піклування про членів сім'ї та родичів, до збагачення; 4) придбання престижних речей, досягнення більш високого життєвого рівня, корпоративна солідарність; 5) прагнення до лідерства, популярності, влади; амбіційні кар'єрні спонукання⁶.

Отже, знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів транспортного засобу вчиняються з будь-яких мотивів, але домінуючим мотивом досліджуваного злочину є саме корисливий. Мотив цього злочину не впливає на його кваліфікацію, однак обов'язково підлягає доказуванню в процесі розслідування злочину та має істотне значення для визначення ступеня суспільної небезпечності злочину, особи злочинця та визначення виду й розміру покарання.

Наприклад, А.В. Лесних вважає, що зміст суб'єктивної сторони злочину безпосередньо стосується визначення ступеня суспільної небезпечності суб'єкта та вчиненого діяння. Кримінальний кодекс РФ, на думку вченого, характеризує суб'єктивну сторону підробки або знищення ідентифікаційного номера транспортного засобу шляхом зазначення мети діяння. Знищення або фальсифікація ідентифікаційного номера транспортного засобу за своєю суттю завжди передбачає наявність мети, оскільки відкидання мети призведе до того, що в діях особи,

яка знищує або фальсифікує номер, можна буде вбачати не більш ніж бажання продемонструвати свої слюсарні навички⁷.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у разі підробки або знищення номера є мета експлуатації або збуту транспортного засобу. Очевидно, що, не довівши мету майбутньої експлуатації або збуту транспортного засобу, не можна встановити склад злочину⁸.

Мета злочину – це бажання особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків. Вона є характерною для злочинів, що вчиняються з прямим умислом. Мета буде обов'язковою ознакою складу злочину лише тоді, коли вона прямо передбачена в диспозиції кримінального закону⁹.

Зроблений нами аналіз матеріалів дослідчих перевірок і кримінальних справ свідчить про те, що переважну більшість підробок ідентифікаційних номерів транспортних засобів було вчинено з метою збуту таких транспортних засобів іншим особам (93%). У подальшому зазначені особи визнавалися судом добросовісними набувачами, а особи, які збували їм транспортні засоби, зазвичай не встановлювалися або уникали кримінальної відповідальності. Значно меншу частину складала випадки, коли транспортні засоби з підробленими ідентифікаційними номерами призначалися для експлуатації самими підроблювачами (7%). Проте, на наш погляд, знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів транспортного засобу є суспільно небезпечним діянням незалежно від того, хто в подальшому експлуатуватиме такий транспортний засіб. Переважна більшість автомобілів з підробленими ідентифікаційними номерами кузова, двигуна або шасі мали злочинне минуле. Зокрема, вони були попередньо викрадені в зарубіжних країнах або в Україні та, за даними Інтерполу чи правоохоронних органів України, перебували в розшуку (64%). Інші автомобілі були ввезені в Україну як контрабанда та на порушення порядку митного оформлення без сплати митних зборів та інших обов'язкових платежів (36%).

Аналіз матеріалів дослідчих перевірок і кримінальних справ також показав, що знищення ідентифікаційних номерів транспортних засобів здебільшого вчинялося з метою експлуатації транспортних засобів винними у знищенні особами.

Отже, можна зробити висновок, що суспільна небезпечність знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу полягає в тому, що аналізований злочин є так званою сполучною ланкою між минулими та майбутніми злочинами, пов'язаними з транспортними засобами, а також їх номерними деталями кузова, двигуна та шасі. Досліджуваний злочин може вчинятися з декількома цілями. Злочинець може одночасно прагнути приховати інші злочини з транспортним засобом, які були вчинені в минулому, наприклад неправне заволодіння транспортним засобом, і мати за мету вчинити в майбутньому збут або експлуатацію транспортного засобу з підробкою або знищенням ідентифікаційних номерів. Цей злочин завжди вчиняється як з метою приховання іншого злочину, так і з метою збуту або експлуатації транспортного засобу зі знищеними або підробленими ідентифікаційними номерами. Мета розглядуваного злочину визначає ступінь його суспільної небезпечності як самостійного злочину.

Результати опитування експертів свідчать, що 75% суддів, 78,8% слідчих і 74,2% оперативних працівників карного розшуку вважають за доцільне доповнити текст ст. 290 КК України такою ознакою злочину, як «з метою приховання іншого злочину, збуту чи експлуатації транспортного засобу», визнавши мету обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу знищення, підробки або

заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу. А лише 25% суддів, 20,4% слідчих і 25,8% оперативних працівників карного розшуку, відповідно, думать інакше.

Ураховуючи викладене, вважаємо за доцільне доповнити текст ст. 290 КК України такою ознакою злочину, як «з метою приховування іншого злочину, збуту чи експлуатації транспортного засобу», визнавши мету обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу.

На наш погляд, суспільну небезпеку становить не тільки знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів транспортного засобу з метою приховування іншого злочину, збуту або експлуатації транспортного засобу, але й збут або експлуатація транспортного засобу зі знищеними або підробленими ідентифікаційними номерами. Однак під час збуту або експлуатації транспортного засобу умислом особи не завжди охоплюються знання про ті обставини, що ідентифікаційні номери транспортного засобу знищені або підроблені. Якщо особа не знала про ці обставини і не могла про них знати, то її не можна визнати винною у збуті або експлуатації транспортного засобу зі знищеними або підробленими ідентифікаційними номерами через відсутність умислу. Вважаємо, що такі дії можна визнати суспільно небезпечними тільки за наявності конкретизованого умислу, що характеризується наявністю чіткого уявлення про якісні та кількісні показники об'єктивних ознак. Таке уявлення може мати місце лише тоді, коли є така ознака, як завідомість. Завідомість характеризує суб'єктивну сторону складу злочину та вказує на те, що особа при вчиненні діяння достовірно знала про ті чи інші обставини, що мають значення для кваліфікації злочину та призначення покарання. Завідомість – це ступінь обізнаності особи в тому, що транспортний засіб, який збувається або експлуатується, має знищені або підроблені ідентифікаційні номери. Для визначення завідомості в умислі особи, яка вчиняє описані дії, достатньо, аби вона знала хоча б у загальних рисах про те, що ідентифікаційні номери транспортного засобу мають ознаки знищення або підробки. Завідомість характеризує ступінь суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 290 КК України, і вказує на наявність прямого умислу розглядуваного складу злочину.

Результати анкетування фахівців свідчать, що 72,8% суддів, 77,3% слідчих і 79,3% оперативних працівників карного розшуку підтримали пропозицію доповнити диспозицію складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу такою ознакою злочину, як завідомість, що характеризує суб'єктивну сторону складу злочину. Проте 25,6% суддів, 22,7% слідчих і 20,7% оперативних працівників карного розшуку, відповідно, були проти цієї пропозиції.

Наприклад, для порівняльно-правової характеристики зазначимо, що завідомість як ознака злочинного діяння міститься в аналогічному складі злочину, передбаченого ст. 326 КК РФ.

Ураховуючи викладене, пропонуємо доповнити диспозицію складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу такою ознакою злочину, як завідомість, яка характеризує суб'єктивну сторону складу злочину.

Водночас вважаємо, що висвітлена проблематика не є вичерпною, а тільки слугуватиме виникненню й розвитку наукових ідей для подальших досліджень

проблем кримінальної відповідальності за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

1. *Казміренко Л.І., Мартенко О.Л.* Кримінальний кодекс України: психологічний аналіз кримінально-правових понять: Монографія. – К.: КНТ, 2008. – С. 149, 150. 2. *Вереша Р.В.* Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: Підручник. – К.: Атіка, 2006. – С. 464. 3. *Казміренко Л.І., Мартенко О.Л.* Цит. праця. – С. 143. 4. *Уголовное право России: Общая часть: Учебник / Под ред. Кропачева Н.М., Волженкина Б.В., Орехова В.В. – СПб.: Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юридического факультета С.-Петербур. гос. ун-та, 2006. – С. 491.* 5. *Казміренко Л.І., Мартенко О.Л.* Цит. праця. – С. 159. 6. Там само. – С. 156. 7. *Лесних А.В.* Расследование подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Краснодар, 2001. – С. 49. 8. Там само. – С. 50. 9. *Вереша Р.В.* Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: Підручник. – К.: Атіка, 2006. – С. 464, 465.

УДК [343.131.8]: 343.1

О. М. КОВАЛЬ

ПРАВО ОСОБИ НА ВИПРАВДАННЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розглянуто загальнотеоретичні основи поняття права на виправдання, його характеристика і співвідношення з правом на реабілітацію. Запропоновано розглядати виправдання як здійснюване з метою відновлення справедливості судове визнання й проголошення невинності підсудного. А реабілітацію – як діяльність уповноважених органів щодо роз'яснення виправданій особі прав на компенсацію шкоди, що спричинило кримінальне переслідування, безпосередньо компенсацію шкоди та поновлення особи у правах.

Проаналізовано наукові погляди щодо права на виправдання та реабілітацію особи.

Виявлено, що сутність виправдання як явища правової дійсності полягає в тому, що воно є необхідною умовою кримінально - процесуальної діяльності та обов'язковим елементом правосуддя.

Наведено пропозиції щодо удосконалення нового Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, запропоновано всю процедуру виправдання, право на виправдання, чітке визначення виправдання та реабілітації, акти виправдання та реабілітації звести в одному розділі КПК України із назвою «Реабілітація».

Ключові слова: правосуддя, інститут виправдання, право на виправдання, реабілітація.

Коваль О. Н. Право обвиняемого на оправдание: общетеоретическая характеристика

Рассмотрены общетеоретические основы понятия права на оправдание, его характеристика и соотношение с правом на реабилитацию. Предложено рассматривать оправдание как осуществляемое с целью восстановления справедливости судебное признание и провозглашение невинности подсудимого. А реабилитацию – как деятельность уполномоченных органов по разъяснению оправданному лицу прав на компенса-

© *КОВАЛЬ Ольга Миколаївна* – аспірант кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка